

За съдебната реформа предизборно и с оптимизъм

Цветомир Б. Тодоров

Когато говорим с оптимизъм за реформата в съдебната власт в България на първо място трябва да си дадем сметка, че тя е неизбежна. Вероятно подобно твърдение изглежда неправдоподобно в настоящия момент за мнозина, и особено за всички онези, които години наред успешно са ангажирани с нейното възпрепятстване. Това че някой все още не си дава сметка за неизбежността на промяната, не означава, че такава няма да има. Най-малкото, защото без реални промени в правосъдието, обществото ни просто няма да оцелее. Кризата в съдебната система отдавна се е вляла във всеобщата обществена криза у нас, като е катализирала трудно обратими процеси на обществена деградация и граждански нихилизъм. **В резултат на това днес доверието е най-дефицитната стока в нашата страна, а корупцията, чувството за беззаконие и конспиративните теории владеят не само публичните, но и личните взаимоотношения.**

Добрата новина е, че тази ситуация не може да продължава вечно. Още по-добрата е, че промяната вече има своето лице. Това са всички онези магистрати, които вече са успели да надживеят страховете, зависимостите и предразсъдъците, които внушава нереструктурираността на системата. Тук са и гражданите, които осъзнаха, че ако искат да бъдат господари на своя живот, ако искат да бъдат субекти на историята, а не нейни обекти, трябва първо да пожелаят, а след това и да се преборят за честно и независимо правосъдие. Тези процеси не остават незабелязани и в чужбина. Не е случайно, че след цяло десетилетие на намеци и дипломатични недомлъвки от страна на Европейската комисия по отношение на компрометираността на нашето правосъдие, за пръв път в началото на тази година докладът по Механизма за сътрудничество и оценка постави ясни и конкретни препоръки към българската страна. Просто времената са такива. Все по-сложната международна обстановка принуждава ЕС да се променя. Може би заради това, този път много от препоръките на Комисията към България няма да могат да бъдат

изпълнени само с празнодумие и имитация на дейност от страна на българските власти. **Този път ще са необходими видими и реални резултати.**

Като говорим за резултати от реформа в правосъдието, по неволя през последните години често поглеждаме към Румъния. Не заради друго, а просто защото правосъдната реформа в там, започнала също като нашата, с присъединяването към ЕС, отдавна даде резултати. Само за 2016 г. в Румъния са повдигнати обвинителни актове за корупция на 1271 представители на високите и средни етажи на властта. Сред тях 3 министри, 6 сенатори, 10 депутати, 1 евродепутат, 47 кмета и 16 магистрати. Всякакви сравнения с България са излишни, въпреки мнението на бившия премиер Бойко Борисов. Поради това нито една институция в България не си позволи да омаловажи посещението в София на силната жена на румънското правораздаване Лаура Кьовеша, въпреки тенденциозно създадената неблагоприятна среда. През двудневния си престой Кьовеша, която от 4 години е главен прокурор за борба с корупцията в Румъния, се среща не само със своя домакин, председателя на Върховния касационен съд – Лозан Панов, а и с президента Румен Радев, и с Главния прокурор на България Сотир Цацаров. **Най-силното послание от тези срещи е, че България навлиза във време, в което нито един обществен и политически играч вече не може да си позволи да подценява или пренебрегва темата за катастрофиралата съдебна реформа и нейните пагубните последици върху обществото.**

Какво обаче мислят за съдебната реформа, тези, които искат да управляват страната ни чрез изпълнителната и законодателна власт. И по-важно – еволюирало ли е тяхното мнение през годините и в каква посока?

ПП ГЕРБ

Ако съдим единствено по предизборните платформи на големите политически сили за вота на 26 март, то ПП ГЕРБ изглежда че дава най-сериозна заявка за реформи свързани с правосъдието, от т. нар. системни партии. Донякъде това е обяснимо, защото от 2009 г., т.е. от първите парламентарни избори след присъединяването на България към ЕС, ГЕРБ имаше възможността да управлява близо 7 години. За този период във властта партията натрупа сериозен опит в правенето на политики, включително и в такава чувствителната сфера, каквато е правосъдната реформа. Основната теза, която защитава ГЕРБ пред избирателите е, че ще довърши започнатата вече реформа. В това има логика, доколкото сред бъдещите приоритети на ГЕРБ са приключването на реформата в детското правосъдие, приемането на антикорупционния закон, както и задаването на нови насоки в организацията на юридическото образование и наказателната политика. Т. е. това са все теми, които малко или много намериха място в дневния ред на предишната изпълнителна и законодателна власт, но които по един или друг повод не бяха доведени до край. Добро впечатление в програмата на партията прави и обещанието да изпълни 17-те препоръки от 10-годишния доклад по Механизма за сътрудничество и оценка до края на 2018 г. Към това трябва да прибавим и демонстрираното желание на последния министър на правосъдието Екатерина Захариева да продължи реформите.

Не може да се отрече и най-голямото достижение на ГЕРБ, а именно, че те успяха да прокарат Конституционната реформа през 2015 г. макар и не в първоначално замисления вид. Колкото и някои наблюдатели да смятат, че тези промени по-скоро се движат около истинската реформа, отколкото да създават реални условия за нейното задълбочаване, истината е, че точно с този акт бе изпуснат духа от бутилката. **Дебатите около конституцията създадоха подходяща среда за формирането на стабилно гражданско мнение в подкрепа на съдебната реформа.** Младите, критично настроени към статуквото в системата магистрати, осъзнаха, че имат обществена подкрепа. И нещо много важно – за пръв път публично се заговори за това, че голяма част от проблемите в правосъдието се крият не толкова в съда, който постоянно е обект на реформи, а в много по-изостаналата в този процес прокуратура.

На този фон по-скоро странно, отколкото сериозно, изглежда заявеното в платформата на ГЕРБ желание, да работят за нова конституция с цел премахването на имунитета на народните представители. Предложението едва ли трябва да се разглежда извън контекста на популизма, избуял след неочаквано голямата подкрепа, която получиха сходните идеи на референдума, предизвикан от Слави Трифонов и неговите сценаристи. Все пак ако приемем, че ГЕРБ действително има намерение да тръгне в посока създаването на нова конституция, то тогава всички други мерки свързани с устройството на съдебната власт, които те предлагат, губят значение, защото като към момента едва ли някой може да прогнозира как би изглеждало едно бъдещо Велико народно събрание, и в каква посока на държавно устройство би тръгнало то.

Въпросите, които времето е натрупало към ГЕРБ са много повече отколкото отговорите, които партията има. Основният сред тях, разбира се, е защо пропиляха толкова години, през които имаха реален шанс да направят истинска реформа в правосъдието и най-вече в начина, по който се конституират органите на съдебната власт? На практика платформата с която ГЕРБ идват на власт през 2009 г. в много отношения е по-радикална и реформаторска от тази, която предлагат сега. Например на вота преди 8 години ГЕРБ дава идеята за намаляване на квотата от Парламента в състава на Висшия съдебен съвет, нещо което не стои в дневния им ред сега. Помним, че през 2015 г. именно въпросът с парламентарната квота се превърна в крайъгълния камък на борбите за промяна на Конституцията. Той в крайна сметка доведе и до оставката на тогавашния правосъден министър Христо Иванов, който бе основния мотор за голямата част от реформите в съдебната власт. Темата с партийната квота във висшия орган на съдебната власт продължава да бъде болезнен въпрос и днес. Българският ВСС все още е изключително силно политизиран, като 11 от 25-та члена на Съвета се избират от Народното събрание. За сравнение в Румъния едва 2-ма от общо 19-те члена на техния Висш магистратски съвет се избират от Парламента. Това, което ГЕРБ предлага през 2017 г. е да „деполитизира“ парламентарната квота, като поема ангажимент да консултира своите предложения за членове на ВСС с професионалните общности. Само че правова държава, не се гради на обещанията и добрите намерения на политиците, а на реалните и здрави процедури, които те създават.

Друг интересен момент е отношението на ГЕРБ към въвеждането на пряк избор на членовете на ВСС, при който всеки магистрат има право на глас. Безспорно това е едно от най-големите достижения на съдебната ни реформа, което обаче тепърва ще бъде тествано тази година. Причината е, че през 2012 г., когато се съставяше настоящия ВСС, точно ГЕРБ бяха силата, която най-силно се противопоставяше на въвеждането на прекия избор за Съвета. Към онзи момент, обаче, натискът на Европейската комисия за премахването на делегатския принцип на избор вече беше сериозен. Дори тогавашният главен секретар на Комисията Катрин Дей изпрати писмо до правосъдния ни министър Диана Ковачева. В него Катрин Дей описа предимствата на прекия избор за професионалната квота на ВСС, в който участие могат да вземат всички магистрати. Това, според нейното писмо, би довело до връщането на доверието към Съвета от страна на обществото и магистратурата и би станало повратна точка за провеждането на по-сериозна реформа в съдебната власт. Решението, което тогава ГЕРБ взе би могло да мине за соломоново, ако в крайна сметка **не се беше оказало** пагубно за реформата през следващите 5 години. Действително прекия избор на ВСС бе приет, само че неговото въвеждане бе отложено за следващия мандат на Съвета, т.е. за избора който предстои тази година. **Така през 2012 г. бе конституиран един от най-неефективните и скандални съдебни съвети, които България някога е имала.**

Въпреки всичко, заиграването на ГЕРБ със съдебната власт и най-вече опитът на втория човек в партията Цветан Цветанов да наложи своето влияние в правосъдието се оказва нездравословен за ГЕРБ. Този период от историята на ГЕРБ приключи с избора на главния прокурор Сотир Цацаров в самия края на 2012 г., който почти съвпадна и с принудителния край на първия мандат на управлението на партията. През последвалата турбулентна политическа година реформите в правосъдието бяха блокирани. Вероятно днес Бойко Борисов съжалява, че не е бил по-упорит в създаването на независима съдебна система, още повече, че сам той се превърна в обект на политически шантаж по време на президентския вот миналата есен. Тогава в навечерието на първия тур от медийното небитие изплува мистериозният адвокат Момчил Мондешки, който намеси името на Борисов в скандала с подслушваните разговори между председателката на Софийски градски съд Владимира Янева и съдия Румяна Ченалова. Между двата тура на изборите Бойко Борисов, получи нов удар, този път от Прокуратурата. Точно тогава тя започна проверка срещу представляващия ВСС Димитър Узунов, за когото вече беше станало публична тайна, че е човекът на Борисов във върховния орган на независимата по закон съдебната власт.

КП БСП за България

Българската социалистическа партия никога не е претендирала да бъде стожер на реформите в областта на правосъдието. Може би поради тази причина платформите на БСП в частта им за правосъдието през 2009, 2013 и 2014 г. са декларативни, с твърде малко конкретни предложения. През 2009 г. БСП влиза в парламентарната надпревара като партия, която участва в управлението на държавата в продължение на 8 години. По този повод в платформата си БСП не пропуска да изброи успехите на своето управление.

Смущавашо, обаче е, че на първо място сред успехите е създаването на специализираната институция за борба с корупцията по високите етажи на властта. Комисията, която става известна повече като БОРКОР, така и не заработва ефективно. Какви са причините за това е отделна тема, но сякаш тук точно пасват думите (без да се отнасят за конкретния случай) на Лаура Къовеша: „когато не искаме да научим истината, създаваме комисия“. Изглежда към настоящия момент българските властимащи все още не са научили този урок, тъй като през 2015 г. със споразумение между Прокуратурата, МВР и ДАНС беше създадено ново специализирано звено срещу корупцията. То, подобно на БОРКОР, също се попълва с командировани служители от всяка от изброените институции.

Най-интересното от платформата на БСП през 2013 г. е обявяването на партията в защита на настоящата Конституция. В това отношение Столетницата определено е последователна, тъй като през 2015 г. депутатите на партията гласуват против всички промени в основния закон на държавата. Друг любопитен момент от платформата на БСП за изборите през 2013 г. е предложението за въвеждане на пряк избор на членовете на ВСС. Към онзи момент, обаче, то вече е факт, чрез измененията на ЗСВ, предложени от ГЕРБ през 2012 г. Платформата на БСП за извънредните избори през 2014 г. не съдържа нищо свързано със съдебната реформа. Вероятно причина за това е спешния порядък, по който беше разформирано правителството на Пламен Орешарски.

По отношение на сегашните избори БСП залага основно на две групи мерки. Едните са свързани с промени в материалния наказателен закон, а другите с наказателно-процесуалния кодекс. Впечатляват предложенията за силно ограничаване на възможността за връщане на дела от съда на прокуратурата, въвеждането на стриктни срокове и жалба за бавност, както и разширяването на кръга от престъпления, при които наказателното производство може да започне по решение на пострадалия. **От една страна тези мерки са в унисон с външните препоръки към България, свързани с ускоряването на наказателния процес. От друга страна, те, заедно с някои от предложенията за промяна в НК, отразяват позиционирането на БСП в патриотичното поле, и свързаната с това заявка за борба с битовата престъпност. В програмата на БСП, обаче, липсват каквито и да било идеи, които биха довели до така важните устройствени промени в съдебната власт, което е единствения верен подход за гарантирането на успеха на всички гореспоменати предложения.**

КП Обединени патриоти – НФСБ, АТАКА и ВМРО

Обратно на дясното политическо пространство, през последните години в патриотичния спектър текат силни обединителни процеси. За много наблюдатели гласните и негласни съюзи между основните партии от националистическия диапазон са плод единствено на конюнктурата, без дългосрочно бъдеще. Фактите обаче към момента сочат друго.

Ако доскоро борбата за легитимност в националистическото поле беше главно между сегашните представители на Обединените патриоти, то в бъдеще борбата все по-често ще бъде между тях и някои от основните системни партии. Не случайно патриотите вече се оплакаха, че ГЕРБ е откраднал голяма част от идеите им. Стана дума и за постепенното

навлизане на БСП в патриотичното поле. Трите класически националистически формации – НФСБ, АТАКА и ВМРО ще се сблъскат и с предизвикателството на новосформирани и бъдещи популистки организации, които също ще търсят себе си, през претенцията че са автентичните представители на патриотичния избирател. В този контекст темата за съдебната реформа представлява значителен електорален ресурс за Патриотите. Тя вече е достатъчно популярна сред избирателите, които все по-често правят пряка връзка между кривичите на правораздаването и тяхната бедност. В този дух е и основното послание на предизборната програма на Обединените патриоти за 2017 г., което гласи: *„Справедливо правораздаване и спиране на двойния стандарт в съдебната система. Мерки срещу срастването на престъпността с правоохранителните органи, политическия и олигархичен елит“*. Вероятно мнозина, свикнали с много по-пламенната реторика на патриотите, са разочарован от баналността на посланието. То, обаче свидетелства за *„нормализирането“* на тези формации, както и за това, че те вече очакват трайно място сред *„системността“* на българската политическата класа. Не бива да се забравя, че и АТАКА, и Патриотичния фронт подкрепиха промените в Конституцията през 2015 г.

Платформата на ОП за парламентарните избори през 2017 г. на практика повтаря предизборната програма на Патриотичния фронт от 2014 г. В нея измежду предложенията за справяне с битовата престъпност, като насърчаване правото на самозащита, увеличаването на бързите производства за умишлени престъпления и превръщането на затворите от „школи за престъпници“ в места за превъзпитание с труд в полза на обществото, четем и две важни предложения, свързани с устройството на съдебната система. Първото е призивът за деполитизация на ВСС, а второто е създаването на възможност всеки гражданин да сезира Конституционния съд.

ПП Движение за права и свободи

Отношението на Движението за права и свободи към съдебната реформа през годините е твърде интересно. Програмната декларация на партията от 2006 г. съдържа едно изречение по темата. То заявява, че е необходима съдебна и административна реформа. През 2009 г. промените в съдебната власт също не са приоритет на ДПС. В платформата им тогава няма нищо по-различно от декларацията от 2006 г. Не бива да се забравя, че изборите през 2009 г. са електорален пик за ДПС. На парламентарния вот Движението получава близо 600 000 гласа (14 % от вота). Това е с около 40 % повече гласове за партията, сравнено с изборите за народно събрание през 2001 г. и с 20 % повече от тези през 2005 г. Не случайно няколко дни преди гласуването през 2009 г. Ахмед Доган си позволява да шокира българските избиратели с признанието *„аз разпределям порциите“*. Посланието му не е съществено за възхода на ДПС на изборите. Важно влияние, обаче, то има върху разпределянето на вота за другите основни сили, като насочва анти-ДПС вота в посока ГЕРБ и АТАКА.

Изборите през 2013 г. са различни. Случва се нещо любопитно – съдебната реформа изведнъж се превръща в много важна тема за ДПС. Предизборната програма на Движението съдържа някои изключително важни мерки, чието прилагане би решило много от наболелите структурни проблеми в системата и би повишило реалната

независимост на магистратите. Сред тях са предложенията за разделяне на ВСС на съдийска и прокурорска колегии, както и идеята за издигане ролята на общите събрания на съдиите. Истинският шок в платформата на ДПС от 2013 г., обаче, са предложенията за намаляване на парламентарната квота във ВСС и най-вече идеята за децентрализация на прокуратурата. Изненадите в платформата на ДПС не свършват дотук, тъй като партията предлага и промяна на модела на ВСС от постоянно действащ орган, в такъв, който заседава на отделни сесии. Мярката е насочена против бюрократизацията на ВСС и днес вече има мнозина привърженици сред самите магистрати, които са разочаровани от своите представители в последния ВСС.

На какво се дължи повратът в отношението на ДПС към съдебната власт през 2013 г.? На първо място 2009-2013 г. е времето на едноличното управление на ГЕРБ. Освен всичко останало, то е белязано от опита на Цветан Цветанов да наложи политическо си влияние върху съда, нещо което към онзи момент е патент и запазена територия за ДПС. Що се отнася до предложението за децентрализация на прокуратурата, доколкото познаваме иносказателния тертип на общуване на лидерите на ДПС, няма да сгрешим ако предположим, че това е послание към новоназначения тогава главен прокурор Сотир Цацаров.

Интересно е, че след вота през 2013 г. предложенията на ДПС за реформи в съдебната власт не намират никакво развитие при управление на Пламен Орешарски. Вероятно защото по това време политическата борба е концентрирана около овладяването на силовите структури в страната. За сметка на това две от идеите за съдебна реформа на ДПС от 2013 г. стават основа на най-важните промени в Конституцията и Закона за съдебната власт, приети по време на втория мандат на Бойко Борисов през 2015 г. Това са разделянето на ВСС на съдийска и прокурорска колегии, както и повишаването значението на колегиалния принцип, чрез засилване ролята на общите събрания на съдиите. Забравени обаче са идеите за деполитизиране на ВСС, както и тези свързани с намаляване влиянието на Главния прокурор. Нещо повече, през 2015 г. ДПС се превръща в основен противник на всеки опит за промяна в тази посока. Така се стигна до пропадането на първия проект за Конституционна реформа през юли 2015 г. и до прословутия „исторически компромис“, завършил с далеч по-мека промяна в Конституцията.

На фона на радикалната платформа от 2013 г. твърде изненадващ е завоя на ДПС през 2017 г. Днес в предизборната програма на партията няма нищо за съдебната власт. С това ДПС за пореден път показва, че е най-непредвидимия политически играч в България. Обясненията за поведението на Движението могат да са най-различни. Едно от тях е, че чрез модела #КОЙ кръговете около ДПС успяха да наложат волята си в съдебната власт, поради което продължаването на реформите не е в интерес на партията. Другото възможно обяснение е свързано с „катарзиса“, който преживява ДПС след „отлюсването“ на своя бивш лидер Лютви Местан и междуособната борба, която днес води с ДОСТ. Знак в подкрепа на тази теза е излизането от анонимност на Ахмед Доган на втори поредни избори. Очевидно е желанието на почетния лидер на ДПС да мобилизира

привържениците на партията за вота чрез своята харизма, както и опита да отправени поредното иносказателно послание за политическо партньорство.

Отношението на ДПС към съдебната реформа през годините говори едно. Когато е притиснато от политическите обстоятелства Движението не само може да даде своята подкрепа за реформата, но и самото то може да се превърне в неин двигател.

Десните (КП Нова република и КП Реформаторски блок – Глас народен)

Трудно е да се проследи позицията на десните по отношение на съдебната реформа през годините. Просто защото не е лесно да се проследят всички трансформации на партиите, претендиращи да представляват дясното политическо пространство. Кои сегашни формации могат да претендират за правоприменици на Синята коалиция, т.е. на „автентичната дясна формация“, която през 2009 г. взе 15 мандата в 41-то Народно събрание? А кои са истинските наследници на Реформаторския блок, във варианта му от декември 2013 г., който с неговите 23 мандата в 43-то НС и 7 министри имаше наистина важна роля като партньор ГЕРБ при второто му управление? Представителите на Реформаторския блок днес са пръснати в 3 отделни формации. Най-близо до първото издание на коалицията изглежда новия вариант на РБ. Не само заради лингвистичното съвпадение, но и заради очакваните политики и възможности за коалиране при евентуално влизане в парламента след 26 март. Известно време нещата изглеждаха ясни и при Нова република. Тя създаваше впечатлението на редуциран вариант на ДСБ. Само че след неочаквания ход по привличане като коалиционен партньор на Съюз за Пловдив, познат като Дани Каназирева, това вече не изглежда толкова сигурно. Какво да кажем и за Народна партия свобода и достойнство, с нейния лидер, завършил академията на МВР със специалност „Защита на националната сигурност“, която избра коалицията с ДОСТ? Вероятно оттук насетне НПСД по-скоро следва да бъде разглеждана като част от патриотичния спектър, или по-точно казано – от турския патриотичен спектър.

Съгласно показаните позиции на различните партии, част от РБ по време на 43-то НС, следва да очакваме, че Нова република ще е сред най-големите радатели за задълбочаване на съдебната реформа. Донякъде това се потвърждава и от нейната платформа. Първото предложение в нея е за създаването на независима антикорупционна дирекция в прокуратурата. На практика, обаче, това е невъзможна за реализиране мярка, при сегашните правомощията на Главния прокурор и пълната централизация на системата около неговата институционална фигура. По тази причина НР обещава да работи за промени в Конституцията чрез свикване на Велико Народно събрание. Тук НР се приближава до ГЕРБ. Разликата е в това, че НР обещава фокусът на Великото събрание да бъде върху съдебната реформа – Главният прокурор да се назначава от Президента на Републиката по предложение на 2/3 от народните представители и да бъде създадена антикорупционна прокуратура по румънски модел. ГЕРБ обещава свалянето на депутатския имунитет. По-реалистично в платформата на НР изглежда предложението за въвеждане на съдебен контрол над всички актове на прокуратурата. Недоумение, обаче, буди идеята за въвеждане на процедура за проверка на всички нови кандидати за позиции в съда, прокуратурата и полицията, включително и периодични проверки на рисковете за

зависимости и корупция, която да включва изрични становища от Прокуратурата, МВР, КПУКИ и НАП. Съдейки от сегашния силов баланс между институциите, въвеждането на подобна мярка би означавало, че Прокуратурата ще има решаващата роля при назначаването на новите магистрати, чрез издаването на положително становище за това кой кандидат става и кой не.

Реформаторският блок се явява на изборите със самочувствието на партия, която до скоро е управлявала страната. Поне така изглежда предизборната платформа на коалицията. В много отношения частта, свързана със съдебната реформа, напомня на програмата на ГЕРБ. Внущението също е, че има неща, които не са били свършени поради липсата на време или поради стечение на политическите обстоятелства, но които ще бъдат свършени през следващия мандат. Приоритетни за Реформаторите, както и за ГЕРБ, са ускоряването на бързината на производството, новата съдебна карта, разработването на нова наказателна политика, приемането на закона за детското правосъдие. По едно нещо платформата на РБ се приближава и до тази на своите доскорошни коалиционни партньори от НР. **Това е предложението за засилване на правомощията на президента при назначаване на Главния прокурор и на председателите на ВКС и ВАС. Това предложение, обаче, отново препраща към промяна в Конституцията, а опитът от 43-то НС показва, че две от основните партии в сегашния реформаторски блок – ДБГ и СДС могат да бъдат доста гъвкави и консенсусни, когато става дума за важните промени в Основния закон.**

Логично в платформата на РБ голямо място заемат антикорупционните мерки. Много от тях останаха неприети, след бламирането на антикорупционния закон, станал известен и като закона „Кунева“ в 43-то НС. Сред предложенията впечатление прави категоричната подкрепа за уреждането на т. нар. „провокация към подкуп“. Именно тази дискусийна мярка се превърна в основния препъникамък за приемането на законопроекта за борба с корупцията. Интересна е и декларацията на РБ, че има твърда подкрепа за създаването на Европейската прокурорска служба.

ПП ВОЛЯ

Според социологическите проучвания ПП ВОЛЯ има потенциал да се превърне в явлението на настоящите избори. Някои наблюдатели дори вече приписват на формацията ролята на балансатор в следващото народно събрание. По своя характер организацията на Веселин Марешки силно напомня на ранния профил на корпоративната партия на Христо Ковачки. Отделно изказванията на лидерът на ВОЛЯ носят силен популистски заряд, което му пече много широка популярност. Естествено принос за това има и бизнесът на варненския предприемач. Много по-лесно е да си популярен ако продаваш евтин бензин и лекарства, отколкото ако добиваш въглища от държавни концесии и продаваш електрическа и топлинна енергия.

Основно място в посланията на Марешки заемат призивите за борба с корупцията. Вероятно е той да е виждал много корупция в битието си на бизнесмен, което дава правдивост на идеите на ВОЛЯ. Само че заявеното от него желание за борба с корупцията

не се покрива с приоритетите на партията, заложен в нейната предизборна платформа. Борбата с корупцията минава през реформа в правосъдието. А точно тази част в програмата на варненския бизнесмен е най-кратка. Съдържа едва три предложения: бързи законодателни промени за изпълнение на препоръките на Европейската комисия относно реформата в съдебната система; Законово регламентиране на независимостта, правомощията и капацитета за разследване на специализираните органи включително и за престъпления, свързани с корупция на съдии, прокурори, ръководители на държавни институции и висши държавни служители; регулиране на размера на съдебните такси за да не се ограничава достъпът на обикновения човек до правосъдие.

Действително тези три мерки биха били достатъчни за силно начало на съдебната реформа. Стига обаче да бъдат изпълнени. А как обаче ще стане това, в платформата на ВОЛЯ няма нито дума.

КП АБВ-Движение 21

Платформата на Коалиция АБВ-Движение 21 е една от най-добре структурираните предизборни документи, в частта ѝ свързана с правосъдието. Това не е учудващо. През последните години лидерът на Движение 21 Татяна Дончева се наложи като един от най-радикално говорещите политически лидери по проблемите на правосъдието. В това тя беше улеснена, тъй като Движение 21 не успя да премине 4 процентния праг на вота през 2014 г. Това спести на партията участието в 43-то НС и борбите за бъдещето на съдебната власт, с последващите от това негативи и позитиви. Ситуацията с АБВ е по-различна. Партията беше един от активните играчи при промените в Конституцията през 2015 г. АБВ не подкрепи първия проект за реформа на основния закон, с мотива, че имат свой проект. След това те бяха и първата сила, която заговори за неговото оттегляне, което стана факт, вследствие на т. нар. „исторически компромис“. **Накрая АБВ успя да прокарат своето предложение за разпределение на парламентарните и професионалните квоти в двете новосъздадени колегии на ВСС, което практически мина откъд „историческия компромис“ като го разруши.**

Коалиция АБВ-Движение 21 се обявява за премахването на Великото народно събрание. Идеята съвпада с платформата на АБВ от 2014 г. Тогава партията се обявява и за нов политически модел в посока президентска република, което е една от старите мечти на президента Георги Първанов. През 2017 г. основно място в конституционния модел, за който АБВ-Движение 21 декларира, че ще се борят, заема новото устройство на съдебната власт. Това включва: премахването на несменяемостта на прокурорите; отмяната на методическото ръководство на Главния прокурор върху дейността на всички прокурори; създаването на Съвет на прокурорите към Главния прокурор; Преобразуване на Националната следствена служба в специализирана разследваща структура към Главния прокурор, която да разследва корупцията, прането на пари, данъчните и банковите престъпления; намаляване броя на членовете на ВСС на 11 души.

Любопитно е формулирана идеята за промяна на избора на Главния прокурор. Предложението звучи така: „избиране на главния прокурор от Народното събрание или

назначаване от президента на републиката за 5 или 7-годишен мандат“. Тези идеи, по които коалицията няма категорично мнение, са заимствани от платформата на АБВ от 2014 г., където са изказани по съвсем същия начин. Предложението на Движение 21 от 2014 г. е много по-категорично – мандатът на тримата големи да бъде намален на 5 години.

Заявеното желание за реформи на Коалиция АБВ-Движение 21 не свършва единствено с устройствените правила на съдебната власт. В своята програма те предлагат и сериозни промени в правното образование и младежкото правосъдие, както и създаването на нови НК и НПК. Отделно платформата обхваща много деяния, които тормозят ежедневието на гражданите, които било поради заетостта на държавата с големите въпроси, било поради лобирането на различни професионални гилдии, остават нерешени. Трябва да бъде отбелязано и становището на коалицията, че не бива да се допуска прибързано прекрояване на съдебната карта. На практика всички основни политически сили приемат новото съдебно райониране, като въпрос, който не търпи дискусии. Те обаче едва ли си дават сметка за всички възможни негативни социални и професионални последици от прибързаната промяна в картата. По този повод скоро излезе антропологично изследване, направено по поръчка на Съюза на съдиите в България. То посочва точно тези опасности, но очевидно не е отчетено от никоя от партиите.

КП Обединение ДОСТ

Представянето на ДОСТ ще бъде едно от най-интересните събития на предстоящите избори. Както редица други млади политически формирования, ДОСТ има интерес от развихрянето на скандали около себе си, чрез които да захранва конспиративните теории на своите евентуални привърженици. Помним, че скандалът около ДОСТ беше заложен още с избора на името на формацията от витиеватият бивш краткотраен председател на ДПС, и сегашен съпредседател на КП ДОСТ – Лютви Местан. Заради това решение на Местан Софийският градски съд отказа регистрация на партията. Скандалите съпътстват ДОСТ по време на цялата им предизборна кампания. Натискът в подкрепа на коалицията от представителите на официалната турска дипломация в България и дори от членове на турското правителство, нямаше как да не намерят реакция у нас. Стигна се до безпрецедентното свикване на тайна среща между Президента, Главния прокурор и шефове на службите, предшествано от изгонването на няколко турски граждани. От сигналите на нашите власти, а и от поведението на Турция в международните отношения през последните месеци, очевидно страната ни има причина да се бои от вмешателството във вътрешните си работи. Лошата новина за ДОСТ, обаче е, че по-силни провокации от турската страна на наша територия по-вероятно биха възникнали едва през април, т.е. след българските избори. Евентуална причина за тях може да стане референдума в южната ни съседка и потенциалната ескалация на напрежението в турското общество. Последното естествено по никакъв начин не е добра новина и за нашата страна.

С оглед казаното дотук, не е ясно доколко отношението на ДОСТ към съдебната реформа има реално значение. Основно място в платформата на формацията заема категоричната декларация в подкрепа на приемането на нова конституция с цел радикална промяна.

ДОСТ, подобно на АБВ-Движение 21, също иска свикването на ВНС единствено за да бъде отменено то като институция, като правомощията му за изменение на Конституцията бъдат прехвърлени на Обикновено народно събрание.

КП ДВИЖЕНИЕ ДА БЪЛГАРИЯ

Платформата на КП Да България в частта за съдебната реформа е най-подробната сред сродните предизборни документи на останалите политически сили. Това е очаквано от партията на бившия министър на правосъдието Христо Иванов. Именно той даде стартът на политическата фаза на съдебната реформа в България като служебен министър във второто правителство, създадено от президента Плевнелиев, и редовен, във второто правителство на ГЕРБ. Предложената от него Актуализирана стратегия за съдебна реформа бе приета от Народното събрание през 2015 г. Изпълнението ѝ беше определено за незаобиколим фактор от европейските партньори на България, във връзка с препоръките на Механизма за сътрудничество и оценка. Тогавашният премиер Борисов припозна своя шанс, което даде началото и на трудния път към промените в Конституцията.

Коалиция Да България залага на дълбоки конституционни реформи, които могат да бъдат извършени само от ВНС. За това Да България, подобно на ДОСТ и АБВ-Движение 21, се обявява за отмяна на тази институция. **За разлика от другите две формации, Да България предлага важните решения да бъдат вземани не от обикновено народно събрание, а от конституционен референдум.** Вероятно цената и непредизвестният край на такъв референдум се смятат за по-силна гаранция за поддържане на необходимата консервативност на конституционния ред в страната, отколкото ако се даде възможност на Парламента да променя всички конституционни теми. Въвеждането на конституционния референдум би имало и друг ефект, а именно овластяването на гражданите, което е сред най-важните приоритети в програмата на Да България.

За ефективната борба с корупцията Да България предлага изграждането на единен и централизиран антикорупционен орган, който да разследва злоупотребите по високите етажи и да извършва проверки за конфликт на интереси. **Друг приоритет на Коалицията е отнемането от прокуратурата на ролята ѝ на главен политически актьор и възстановяване на функцията ѝ на орган, който е призван да разследва и предава на съд лицата, които са извършили престъпления, включително тези, осъществявани по политически подбуди.** В този контекст странно изглежда отсъствието на категорични мерки по отношение децентрализацията на прокуратурата и ограничаването на правомощията на Главния прокурор. Да припомним, че при своето формиране Да България привлече значителна част от гражданската енергия, която беше катализирана от конституционните борби през 2015 г. Сред основните искания на гражданите тогава беше именно ограничаването на безконтролната власт на Прокуратурата. Възможно е Да България да не предлага конкретен инструмент в тази посока тъй като Коалицията предлага широк пакет с мерки, насочени към засилването на проверките на професионалната дейност на магистратите и техния интегритет. Примерите сочат, че

успешното прилагане на такъв тип мерки обикновено се оказва добра гаранция за еманципацията на хората в системата.

Важно място в програмата на Да България намира предложението за нов начин на формиране на членския състав на Висшия съдебен съвет, чрез намаляването на парламентарната квота в съдийската колегия, а в по-дългосрочен план – за превръщането на ВСС в кадрови орган само по отношение на съдиите. Идеята е обвързана и с намаляване на мандата на ВСС на 3 години, както и с възможността за предсрочно прекратяване на мандата му при системни нарушения на етичните правила.

* * *

Може ли един текст да бъде оптимистичен, ако в него няма доза хумор? В случая със съдебната реформа забавното е, че през 2017 г. **всички партии имат един общ приоритет и това е електронното правосъдие.** Това включва призоваване на страните по електронен път, възможност за дистанционно четене на документите по делото, дистанционни разпити на вещи лица и прочее. Смешното е, че електронното правосъдие е приоритет на всяко българско правителство поне от 15 години насам. За него вече бяха похарчени десетки милиони. Видими резултати обаче няма. Все пак някои стъпки бяха направени, като електронизацията на съдебните решения и качването им на интернет страниците на съдилищата. С някои ходове на Прокуратурата и Върховния административен съд от последните месеци, обаче, и тези достижения са на път да бъдат загубени. Още по-забавното е, че електронното правителство, а в това число и електронното правосъдие, е сред приоритетите на българското председателство на Европейския съюз през 2018 г. Така излиза, че България налага за приоритетна тема нещо, което в Европейския съюз отдавна е ежедневие.

Извън шегата, разнообразни и интересни предложения за реформа в съдебната власт и правосъдието могат да бъдат видени в програмите на много от партиите, регистрирани за изборите за 44-то Обикновено народно събрание. Очевидно е, че повечето партии отчитат повишаването на обществения интерес по темата и осъзнават, че нямат ползва от нейното negliжиране. Притеснителна обаче е липсата на консенсус за това кои са важните посоки, в които трябва да протече реформата. На този фон интересна е заявката на някои партии за това, че ще работят за свикването на Велико народно събрание. Трябва да отбележим, че извън предизборните платформи, тази идея вече има привърженици сред политици от целия спектър. Тя набира популярност и сред експертите, а както видяхме от резултатите на проведения през ноември 2016 г. референдум, не е чужда и на гражданите. Остава обаче един въпрос. Има ли обществото ни съгласие кои са най-важните въпроси и как те трябва да бъдат решени? Защото какъв би бил смисълът от Велико народно събрание ако граждани и политици нямат консенсус поне по някоя от темите. Очевидното развитие, засега повече на дискурсивно ниво, отколкото на ниво реални промени, в областта на

правосъдието през последните години е една от възможните области, около които може да започне дебатът за бъдещите сериозни промени в Основния закон. Ако някой смята, че дневния ред на евентуалното бъдещо Велико народно събрание може да бъде ограничен предварително до една или друга тема, ясно трябва да си даде сметка, че това не е така. **Има и още един въпрос, по който политици и граждани следва да помислят. С оглед настоящата международна обстановка, сигурни ли сме, че отмяната на сегашната ни Конституция, или дори само свикването на ВНС с ограничен мандат, не би увеличило проблемите на България вместо да ги реши?**

Ако се върнем отново на съдебната реформа анализът на предизборните предложения на основните играчи по темата, както и на обществения дебат около нея, показват и една опасност. Тя се състои във възможността дискусиите около правосъдната реформа да се банализират, като по този начин вместо да бъдат катализират реформаторските процеси могат да се превърнат в тяхна спирачка. Вероятността от нещо подобно може да стане много близка най-вече ако промените в сектора – реални или имитативни, не дадат очаквания резултат достатъчно дълго време. Подобен ефект вече бе наблюдаван при развитието на темата за кадровото наследство на социалистическото минало на България и неговите тайни служби. Повече от десетилетие гражданските и политическите дискурси пораждаха единствено неподлежащи на проверка за истинността си наративи, което банализира темата и до нейното маргинализиране.